

5. Комунікаційний самоменеджмент. Соціальний працівник повинен володіти навичками ефективної комунікації: активним слуханням, асертивністю, конструктивним вирішенням конфліктів, умінням підтримувати професійні межі.

Розвинені навички самоменеджменту сприяють: підвищенню ефективності професійної діяльності; зменшенню ризику вигорання; покращенню якості соціальних послуг; розвитку професійної компетентності; збереженню психологічного благополуччя спеціаліста.

Висновки. Отже, самоменеджмент є ключовим елементом професійної діяльності соціального працівника. Він дозволяє фахівцю ефективно організовувати робочий час, управляти емоційними та енергетичними ресурсами, підтримувати стабільність і професійну стійкість. Розвиток навичок самоменеджменту є необхідною умовою якісної та ефективної соціальної роботи, а також важливим чинником забезпечення власного здоров'я та довготривалої професійної реалізації.

Список використаних джерел:

1. Бочарова, В. Г. Самоменеджмент соціального працівника. Київ: Центр навчальної літератури, 2020.
2. Колпаков В. М. Самоменеджмент. К. : ДП «Видавничий дім «Персонал», 2008. 528 с.
3. Лукашевич М. П. Теорія і практика самоменеджменту. К.: МАУП, 2010. 225 с.

Андрій Лазарук,

викладач кафедри психології і соціальної роботи,
Західноукраїнський національний університет

ВЧИНКОВИЙ ПІДХІД У КОНТЕКСТІ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Постановка проблеми. На початку третього тисячоліття категорія вчинку набула особливої значущості, що зумовлено вагомим посиленням гуманістичних тенденцій суспільного розвитку, зорієнтованих на утвердження цінностей людської індивідуальності, свободи вибору та персональної відповідальності особистості за власний професійний розвиток. У цьому контексті зростає роль учинкової активності людини, яка розглядається як механізм самотворення, самореалізації та духовно-морального зростання. Відповідно, у процесі освітньо-професійної підготовки майбутніх соціальних працівників учинковий підхід постає не лише як методологічна основа, а й як дієвий засіб формування професійної суб'єктності, моральної зрілості та готовності до фахової діяльності.

Аналіз науково-психологічної літератури свідчить, що проблема вчинку як базової категорії психології представлена в працях З. Карпенко [1], А. Лазарука [2], В. Роменця [3; 4; 5], П. М'ясоїда [4], В. Татенка [5; 7], Т. Титаренко [7],

А.А. Фурмана [8], А.В. Фурмана [4; 8] та ін. Дослідники розкривають ціннісно-смісловий, морально-духовний і суб'єктно-розвивальний потенціал учинку, що становить теоретичне підґрунтя модернізації сучасної професійної освіти. Проте спеціальних досліджень, присвячених удосконаленню освітньо-професійної підготовки майбутніх соціальних працівників на основі вчинкового підходу, нами не виявлено, що актуалізує потребу в розробленні цієї проблематики.

Мета статті – обґрунтування вчинкового підходу в аспекті вдосконалення освітньо-професійної підготовки майбутніх соціальних працівників.

Виклад основного матеріалу. В умовах суспільних змін проблема вдосконалення освітньо-професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери має особливе значення, оскільки актуалізується потреба у спеціалістах, здатних не лише адаптуватися до динамічних умов соціального довкілля, а й активно впливати на його розвиток через реалізацію власного потенціалу, розвитку професійної майстерності та утвердження гуманістичних цінностей. Соціальний працівник у своїй фаховій діяльності має бути готовим до конструктивної взаємодії з людьми, розуміння їхніх життєвих обставин, морально-психологічних переживань і потреб, що потребує високого рівня самосвідомості, рефлексивності та духовної зрілості. У цьому контексті вчинковий підхід виступає методологічною основою, здатною інтегрувати перелічені якості в систему їх освітньо-професійної підготовки.

Як зазначає В. А. Роменець, вчинок – це не просто дія, а вільне, морально виважене й творче діяння, у якому особистість проявляє свою суб'єктність, реалізує духовну свободу та моральну відповідальність [3; 5]. Відповідно, освітньо-професійна підготовка соціальних працівників має бути організована так, щоб кожен етап їхнього навчання – від ситуаційного осмислення соціальної проблеми до рефлексії професійного досвіду – виступав як етап вчинкового становлення. Вказане забезпечує не лише засвоєння знань і формування вмінь, а й розвиток ціннісно-сміслові сфери фахівця, його здатності приймати морально виважені рішення у складних життєвих ситуаціях клієнтів.

Як наголошує В. Татенко, саме через осмислення власних дій як вчинків, спрямованих на творення добра, людина наближається до розуміння життя як відповідального процесу самотворення і професійного становлення [6]. Отже, в контексті професійної освіти майбутніх соціальних працівників вчинковий підхід сприяє формуванню моральної відповідальності, емпатійності, готовності до рефлексії, а також розвитку здатності до самовдосконалення, що є вагомими складовими їх професійної компетентності та фахової майстерності.

У дослідженнях З. Карпенко, здійснених у межах її аксіопсихологічної теорії, вчинок трактується як центральний елемент ціннісно-сміслового виміру суб'єктності, який постає не як імпульсивна реакція, а як творчий акт-подія самоорганізації та самотворення особи [1]. Такий підхід особливо важливий у підготовці соціальних

працівників, адже професійна діяльність у соціальній сфері передбачає постійне зіткнення з моральними дилемами, ситуаціями вибору й необхідністю діяти згідно з власними етичними переконаннями. У цьому сенсі вчинковий підхід дозволяє студентам усвідомити свою фахову підготовку і майбутню професію як простір власного духовно-морального самоздійснення, де кожна дія і вчинок набуває особистісного і суспільного значення.

Важливий внесок у розвиток вчинкової методології зробив А.В. Фурман, який розглядає вчинок як найвищу форму існування людини у світі, що поєднує ситуацію, мотивацію, дію та рефлексію в єдиний цикл морально-духовного та фахового зростання особистості [7]. Згідно з його позицією, лише через здійснений учинок людина здобуває внутрішню свободу та внутрішню цілісність, інтегруючи особистісні й соціальні смисли власного буття в структуру власного Я. У процесі професійної підготовки майбутніх соціальних працівників це означає формування вміння діяти свідомо, відповідально й творчо, спираючись на цінності добра, істини, справедливості та любові до людини. Саме такий підхід забезпечує розвиток гуманістичного світогляду фахівця соціальної сфери, його здатності здійснювати соціальну підтримку як морально вчинкову взаємодію, спрямовану на розкриття потенціалу клієнта.

Відповідно до концепції структури вчинку, представленій у працях В. Роменця [5] та А.В. Фурмана [7], процес розгортання вчинкової активності особи охоплює послідовні етапи – від ситуативного до мотиваційного, дійового та рефлексивного. У контексті удосконалення освітньо-професійної підготовки майбутніх соціальних працівників ця логіка набуває особливого значення, адже саме вчинковий підхід забезпечує перехід від формального засвоєння знань до їх особистісно-смыслового засвоєння і морального осмислення, формуючи у студентів здатність не лише діяти відповідно до професійних стандартів, а й усвідомлювати соціальну, етичну та гуманістичну сутність власної діяльності.

Ситуаційний компонент вчинку у процесі підготовки соціальних працівників розкривається через усвідомлення студентом соціальної реальності, у якій він має діяти як майбутній фахівець. Їх професійне становлення починається з осмислення ситуації соціального вибору – усвідомлення потреби служіння іншим, готовності допомагати людям, які перебувають у кризових життєвих обставинах.

Як показує освітня практика, мотивація вступу студентів до закладів вищої освіти соціального профілю часто пов'язана з особистим досвідом або впливом соціального оточення. Проте на етапі навчання цей компонент набуває рефлексивно-ціннісного змісту – студент починає розуміти, що соціальна робота є не просто професією, а формою морального служіння суспільству. Таким чином, ситуація професійного вибору стає для майбутнього соціального працівника першим кроком до самовизначення як суб'єкта гуманістичної діяльності, що діє у просторі добра, справедливості й милосердя.

Наступний – мотиваційний – компонент вчинення відображає глибинні ціннісно-сміслові засади, які спонукають особистість до професійного самоздійснення. Як зазначає В. Роменець [5], мотиваційний принцип вчинку полягає у тому, що поведінка людини визначається не лише зовнішніми обставинами, а й внутрішньою боротьбою мотивів, у процесі якої особистість самостверджується як суб'єкт власного життя. Для майбутніх соціальних працівників це означає, що справжня професійна мотивація має морально-ціннісне підґрунтя: прагнення допомогти, розуміння страждання іншої людини, віра у можливість позитивних змін у суспільстві. Саме внутрішня гуманістична мотивація надає професійній діяльності вчинкового характеру, коли дії фахівця набувають не лише соціальної, а й духовної цінності. Таке ціннісно-мотиваційне осмислення професійного вибору сприяє формуванню його відповідального ставлення до майбутньої діяльності, стимулює постійне самовдосконалення, поглиблення морально-етичної культури та розвиток емпатії.

Дійовий компонент вчинку, за А.В. Фурманом [7], реалізується у практичному вимірі – у здатності людини втілювати власні наміри в конкретних соціально значущих діях. Для студентів спеціальності «соціальна робота» цей етап передбачає активну участь у волонтерських і соціальних проєктах, практичних тренінгах, допомогу у реальних соціальних службах. Такі дії виступають не лише формою професійного навчання, а й постають проявами особистого досвіду, який інтегрує знання, цінності й практичні навички в єдину цілісність.

Вчинкова дія в контексті соціальної роботи має глибокий смисл, оскільки виступає проявом соціальної відповідальності, готовності приймати вольові рішення у складних моральних ситуаціях і розвиненої здатності діяти на основі співчуття, справедливості та гуманізму. У цьому процесі майбутній фахівець навчається бачити у клієнті не «об'єкт допомоги», а повноцінного суб'єкта взаємодії, що підкреслює гуманістичну сутність професії.

Рефлексивний (післядійовий) компонент завершує цикл вчинення і має особливо важливе значення для професійної підготовки соціальних працівників. Саме через рефлексію відбувається усвідомлення моральних і психологічних наслідків власних дій, переосмислення ціннісних орієнтирів і професійної позиції. Як зазначають В. Роменець [5] і А.В. Фурман [7], вчинок без рефлексії втрачає свою цілісність, адже лише осмислення дозволяє перетворити зовнішню дію на внутрішнє зростання особистості. У процесі професійної освіти це означає формування у студентів здатності до самостереження, моральної самооцінки, аналізу власних вчинків і рішень у соціальних ситуаціях. Розвинена рефлексія дає змогу особі оцінити не лише правильність своїх дій, але й відповідність їх гуманістичним цінностям соціальної роботи – добра, гідності, справедливості, свободи вибору, відповідальності та ін. Такий досвід сприяє формуванню зрілого професійного світогляду фахівця соціальної сфери, у якому поєднуються як соціальна ефективність, так і моральна відповідальність.

Змістовну сутність вчинкового підходу в контексті удосконалення освітньо-професійної підготовки майбутніх соціальних працівників узагальнено у таблиці.

Таблиця 1.

Вчинковий підхід в контексті удосконалення освітньо-професійної підготовки майбутніх соціальних працівників

Компонент вчинку	Змістова характеристика компонента вчинку	Основні результати у підготовці соціальних працівників
1. Ситуативний	Усвідомлення студентом соціальної ситуації професійного вибору; формування уявлення про соціальну місію професії, необхідність служіння людям у складних життєвих обставинах	Професійне самовизначення; становлення морально-сміслової позиції; розуміння суспільної ролі соціального працівника
2. Мотиваційний	Осмислення здобувачем особистісних мотивів допомоги іншим; прийняття гуманістичних і просоціальних цінностей як внутрішнього джерела власної професійної активності	Формування внутрішньої гуманістичної мотивації; розвиток емпатії, співчуття, відповідальності, персональної духовно-моральної зрілості
3. Дійовий	Реалізація професійних намірів у конкретних діях: участь у волонтерських ініціативах, соціальних проєктах, фахово значущих заходах; прояв здатності діяти у складних моральних ситуаціях.	Розвиток професійних компетентностей, моральної автономії, здатності до прояву надситуативної активності у фаховій сфері та прояву персональної відповідальності
4. Рефлексивний	Аналіз майбутнім фахівцем власних дій, осмислення моральних і соціальних наслідків прийнятих професійних рішень, співвіднесення їх із суспільними цінностями добра, гідності, справедливості, допомоги	Формування здатності до саморефлексії, морального самоконтролю, зрілої самосвідомості та морально-духовного самовдосконалення
Цілісний та завершений вчинок	Інтеграція пізнавальних, емоційно-вольових і морально-ціннісних аспектів професійної підготовки; становлення	Формування цілісної, відповідальної, морально зрілої особистості майбутнього соціального працівника, здатної

	особистості майбутнього соціального працівника як суб'єкта власного освітньо-професійного розвитку	діяти усвідомлено, відповідально, вчинково
--	--	--

Відтак констатуємо, що упровадження вчинкового підходу в систему освітньо-професійної підготовки майбутніх соціальних працівників сприяє формуванню особистості, яка здатна не лише виконувати соціальні функції, а й діяти у відповідності зі своїми моральними переконаннями, духовними ідеалами та внутрішніми смислами. Вчинок як основа професійного становлення особи стає механізмом морального саморозвитку, саморефлексії та самоздійснення, що забезпечує перехід від зовнішньої дії до внутрішньо мотивованої професійної творчості. Саме тому вчинковий підхід розглядається як інноваційна парадигма гуманістичної підготовки фахівців соціальної сфери, здатних нести власну відповідальність за зміни у житті людей і суспільства загалом.

Висновки. Отже, вчинковий підхід у контексті удосконалення освітньо-професійної підготовки майбутніх соціальних працівників постає інтеграційною основою розвитку професійної та особистісної зрілості. Ситуаційний компонент вчинення формує усвідомлення студентами соціальної реальності й необхідності здійснення морального вибору; мотиваційний – закладає гуманістичне підґрунтя реалізації власного професійного покликання; дійовий – спрямовує здобувача освіти на практичне втілення цінностей та життєвих сенсів у соціальній діяльності; рефлексивний – забезпечує духовно-моральне осмислення здобутого досвіду і перспективне фахове самовдосконалення. Відтак реалізація вчинкового підходу у системі професійної освіти сприятиме становленню відповідального, морально зрілого соціального працівника, здатного діяти не лише компетентно, а й вчинково – у єдності думки, почуття, волі та персонального сенсу.

Список використаних джерел:

1. Карпенко З. Аксіометрика вчинку: модус самотворення. *Психологія і суспільство*. 2016. №2. С. 90-97.
2. Лазарук А. Феноменологія самовизначення особи: базові теоретичні підходи у психології. *Психологія і суспільство*. 2024. №1. С. 131-149.
3. Основи психології : підручник / за ред. О.В. Киричука, В.А. Роменця. Київ : Либідь, 1999. 632 с.
4. Психологія вчинку : шляхами творчості В.А. Роменця : зб. ст. / упоряд. П. А. М'ясоїд ; відп. ред. А. В. Фурман. Київ : Либідь, 2012. 296 с.
5. Роменець В.А. Вчинок і постання канонічної психології. *Людина. Суб'єкт. Вчинок. Філософсько-психологічні студії* / за ред. В.О. Татенка. Київ : Либідь, 2006. С. 11-36.
6. Савельчук І.Б. Підготовка соціальних працівників в інноваційному освітньому середовищі університету : монографія. Житомир: ЖДУ ім. Івана Франка, 2019. 375 с.

7. Татенко В., Титаренко Т. Канонічна психологія Володимира Роменця : вчинок, історія, особистість. *Психологія і суспільство*. 2011. №2. С. 22-38.

8. Фурман А.А., Фурман А.В. Вчинкова буттєвість особистості : від концепту до метатеорії. *Психологія і суспільство*. 2018. №1-2. С. 5-26.

Галина Лещук

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної роботи та соціальної педагогіки
Тернопільського національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка*

Наталія Задоріжна,

*магістрантка II курсу
ОПП «Соціальне адміністрування у громаді»,
Тернопільського національного педагогічного
університету імені В. Гнатюка*

РОЛЬ КОУЧИНГОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПІДВИЩЕННІ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ

Сучасна соціальна робота характеризується зростанням вимог до професійної гнучкості, компетентності та психологічної стійкості фахівців. Ускладнення соціальних проблем, необхідність роботи з різними цільовими групами клієнтів зумовлюють потребу в застосуванні нових інструментів професійного розвитку фахівців з соціальної роботи. Одним із таких інструментів є коучинг, який розглядається як сучасна технологія, яку створили для розвитку потенціалу людей і команд, задля досягнення заздалегідь узгоджених цілей та докорінної зміни моделей поведінки, що призводить до розкриття внутрішнього потенціалу особистості [2, с. 5]. Завдяки інтеграції коучингових методик у практику соціальної роботи з'являються можливості для розвитку саморефлексії, усвідомлення професійних цілей і формування стратегій ефективної діяльності фахівця.

Коучингові технології сприяють підвищенню ефективності діяльності фахівців соціальної сфери, забезпечуючи структуровану основу для професійного саморозвитку, постановки цілей і вдосконалення професійних навичок. Застосування інструментів коучингу дає змогу фахівцям з соціальної роботи досягати вищих результатів у процесі професійного зростання, оскільки вони допомагають спеціалістам визначати власні сильні сторони, цінності та потенційні напрями для розвитку.

Коучингові практики також можуть бути спрямовані на розвиток конкретних компетентностей, таких як соціальна ініціативність, гнучкість мислення чи цифрова грамотність, які є ключовими у сучасній соціальній роботі.

Одним із ключових аспектів коучингового підходу в соціальній освіті є формування й уточнення цілей професійного розвитку. Коучинг сприяє ефективнішому управлінню професійними цілями соціальних працівників, допомагаючи адаптуватися